
Nada Gosić, *Bioetičke perspektive*, Pergamena, Biblioteka Bioetika, Zagreb, 2011.

Nada Gosić vanredni je profesor Medicinskog fakulteta u Rijeci, na kojem već niz godina podučava studente medicinskoj etici i bioetici. Obrazovni background Nade Gosić počeo je u Tuzli, gdje je završila osnovnu školu i Prvu tuzlansku gimnaziju, Gimnaziju Meša Selimović. Nakon okončanja srednjoškolske naobrazbe, njen daljnji obrazovni put veže se za Fakultet političkih nauka u Sarajevu, na kojem je okončala diplomske, a postdiplomski studij s obranjenim magistarskim radom završila je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Doktorat je, pak, obranila na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom znamenitog filozofa i bioetičara prof. dr. Ante Čovića.

Nova knjiga Nade Gosić ima znakovit naslov *Bioetičke perspektive*, iz kojeg se nesumnjivo može raspoznati mnogo od obuhvaćene sadržine djela. Prije svega, knjiga se doima kao veoma zahtjevan projekt, koji je iziskivao dosta pažnje, vremena i truda, ali i svjesnosti potrebe, pri-

sutne u intelektualnoj javnosti za unapređenjem bioetičke edukacije na našim podnebljima. Najnovije djelo dr. Nade Gosić oslovljeno sa *Bioetičke perspektive* znakovito ukazuje na sadržaj i opseg djela. Autorica se nastavlja baviti bioetičkom problematikom na tragu njenih prethodnih dvaju djelova: *Bioetička edukacija* (Pergamena, 2005) i *Bioetika in vivo* (Pergamena, 2005).

Knjiga sadrži devet tekstova koji su nastali kao produkt projekta *Bioetika i kultura*, s tim da je osam tekstova dosada objavljeno, a jedan tekst prvi put je publiciran u knjizi.

Bioetika i kultura dijaloga u medicini naziv je prvog poglavlja knjige koju je pripremila riječka profesorica. Ovdje biva riječi o dijalogu između medicine i humanističkih znanosti, koji se odvija već veoma dugo, tj. od antičkog perioda i znamenitih filozofa Platona i Aristotela, preko Descarta, Kanta, Huma, Percivala, pa sve do velikana XX st. poput Toma L. Beauchampa u filozofiji, ili pak Jamesa F. Childressa u teologiji. Bioetika, preko filozofije, teologije, sociologije, antropologije,

pošto ih sve uključuje, pomaže ljekaru da izgradi odnos sa pacijentom, pri čemu je nužno poštovati autonomiju pacijenta, djelovati spram pacijenta po principu neškodljivosti, dobroćinstva, te pravedno postupati prema svim pacijentima. Nažalost, mnogi ljekari današnjice ne pridržavaju se ovih svetih pravila. Pri tome je nužno da ljekar sagleda problem u cjelini, te da ga onda pokuša riješiti. Autorica navodi slučaj Medicinskog fakulteta i Visoke zdravstvene škole u Zagrebu, na kojima se provodi nastava iz Medicinske etike, kao svijetle primjere izobrazbe mladih ljekara u Hrvatskoj.

Hipokratova zakletva – povijesna perspektiva u bioetici i bioetičkoj edukaciji – kao što naslov i govori, cijelo ovo poglavlje posvećeno je prikazu i analizi Hipokratove zakletve i prepoznavanju razloga zbog kojih je Hipokrat uveo etiku u medicinu. Veliki je doprinos filozofa prethipokratovskog doba koji su svojim medicinskim otkrićima i etičkim zalaganjem doveli do aktualiziranja rada „oca medicine“. Otkrićima Pitagore, Alkmeona, Parmenida, Demokrita, autorica posvećuje uvodni dio ovoga teksta. Dakle, usmjerenost filozofije toga vremena na etička pitanja prouzrokovalo je da Hipokrat otkrije i nama u naslijeđe ostavi drugu stranu medicine i razmišljanja o medicini i liječnicima, dovodeći ih u odnos s pacijentima. U nastavku poglavlja autorica navodi tri veoma korisne radionice primjenjive na učenike srednjih škola i studente o primjeni Hipokratove zakletve na

konkretnim slučajevima, te prepoznavanju etičkih dilema nekada i sada u savremenoj medicini.

U poglavlju *Definicija bioetike u bioetičkoj edukaciji* prikazani su metodi postupnog usvajanja i razumijevanja definicije bioetike, što je veoma korisno poznavati prilikom rada sa studentima, s obzirom da ih sam pojam „definicija“ asocira na strah od učenja napamet. Postupak usvajanja odvija se u tri faze. Prva je faza *evokacije*, kada studenti navode asocijacije i poznate informacije o bioetici, uz pokušaj nuđenja vlastite definicije. Druga faza jeste *razumijevanje značenja*, gdje studentima biva predloženo kulturno-povijesno razdoblje koje je prethodilo nastanku bioetike. U fazi *relaksacije* pristupa se analizi i razumijevanju same definicije bioetike. Iz tabelarnih prikaza koji slijede u nastavku uviđamo da je autorica u svrhe istraživačkog rada sprovela ove radionice s učenicima različitih medicinskih usmjerenja i dobila veoma raznolike i iznenađujuće rezultate. I na kraju, autorica nudi različite definicije bioetike preuzete iz nekoliko leksikona i enciklopedija.

Bioetičke perspektive u etičkim kodeksima zdravstvenih radnika četvrto je poglavlje ove knjige. U uvodu su navedena i obrađena tri najpoznatija medicinsko-etička dokumenta koja pokazuju da u medicini nikada nije postojalo jednoznačno određenje etičnosti u djelovanju liječnika. Hipokratova zakletva nalagala je čuvanje liječničke tajne, pobožan život liječnika, zabranjivanje eutanazije.

Maimonidesova molitva jeste liječnikovo obraćanje Bogu da mu podari znanje i vještine u obavljanju svoje profesije. Liječnička prisega Amatusa Lusitanusa bila je orijentirana na ispravan odnos prema bolesnima, koja isključuje svaki vid varanja, koristoljublja, pohlepe i sl. U nastavku teksta autorica navodi i tabelarno predstavlja liječnički kodeks prema kojemu zajedno djeluju liječnici u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj: *Kodeks medicinske etike i deontologije*.

Poglavlje *Pluriperspektivnost i integrativna bioetika u strateškim dokumentima zdravstva* govori o tome koliko politika uvažava činjenicu da su pitanja i problemi savremene medicine kompleksni, te da se problemu njihova rješavanja mora pristupiti integrativno kroz pluriperspektivnost. To podrazumijeva izlazak političkih prijedloga u javnost, kako bi se pokazala briga za zdravlje ljudi i strateška primjena dokumenata koje usvaja državno tijelo. Kao predmet istraživanja autorica je uzela tri zemlje, koje su nakon 1991. postale neovisne države: Republika Slovenija, Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina, u kojima su se zdravstvene reforme nužno nametnule. Rezultati istraživanja pokazali su spremnost ovih država za razvoj zdravstvenog sistema.

U poglavlju broj šest, pod „zvučnim nazivom“ *Medicina u očima medija – studija slučaja dva regionalna dnevna lista* tretirana su novinarska istraživanja koja su označila početak bioetike i koja su zauvijek povezala

medije i medicinu. Vrlo je važno razriješiti pitanje kojem pacijentu omogućiti priključenje na aparat koji znači život, a kojemu to uskratiti, te ko je dovoljno kompetentan da se stavi u tu vitalnu ulogu arbitra. Prvi interdisciplinarni rad koji analizira ova sporna pitanja jeste rad autorice Alexandre S., a koji govori o prvom umjetnom bubregu i pratećim etičkim dilemama. Drugo veoma važno medicinsko-etičko istraživanje jeste autorski rad novinarkae Jean Heller, a koje će biti u detalje predstavljeno u narednom poglavlju. Ovim tekstom autorica potcrtava izuzetnu važnost uloge medija, koji uz vlastitu etičku odgovornost mogu trajno utjecati na širenje etičke i pravne odgovornosti liječnika i medicinskog osoblja. Na praktičnom planu autorica se poslužila dvama regionalnim listovima iz Hrvatske (*Novi list*) i BiH (*Tuzlanski list*), a istraživanjem je obuhvatila po 100 brojeva svakoga lista. Pohvalno je što je pokazala da je veliki broj radova medicinskog sadržaja, a rezultate je predstavila tabelarno uz iscrpne statističke podatke. Važno je znati kako su novinari pravno normirani u pogledu odnosa s pacijentima, životu i zdravlju, te u svrhe toga autorica navodi dva zakona o medijima te određene etičke kodekse koji obavezuju medijska lica na određeno ponašanje.

Miss Ever's boys-filmska priča o etici u medicini jeste poglavlje koje slijedi u nastavku knjige. Naime, riječ je o filmu utemeljenom na realnoj priči koja se zbilila u Alabami u Tuskegeeyu,

sredinom XX vijeka, tačnije između 1932-1972. godine. Istraživanju su podvrgnuta 399 lokalnih crnaca, kako bi se pratio tok sifilisa kod crne rase u odnosu na bijelu, naravno na rasističkim utemeljenjima. Istraživanje je nastavljeno i nakon otkrića penicilina, koji je lijek za navedenu bolest. 26. 7. 1972. godine, novinarka Jean Heller razotkrila je i zaustavila cijelu ovu priču. Kroz dugu povijest liječnici su zloupotrebljavali medicinu u rasističke i ideološke svrhe, što je imalo kobne posljedice na zdravlje ispitanika koji su uglavnom potjecali iz siromašnih društvenih grupacija, ali s druge strane, medicina kao nauka je cvjetala. Autorica dokazuje da se, i pored cijele nesreće koju za sobom nosi zloupotreba medicine, gdje su prava pacijenata ravna nuli, ipak postoji ogroman broj medicinskih postignuća koja su rezultat ovakvih istraživanja: opis jetre, bubrega, pluća, otkriće hlora kao dezinfekcionog sredstva, kokain kao anestetik i sl.

Osmo poglavlje glasovito je jedno od najzanimljivijih koje dr. Gosić nudi u ovoj knjizi, a nosi naziv *Bioetika i dekada Roma*. Na samom početku predstavlja dokument *Dekada uključivanja Roma 2005–2015*, koji svojim sadržajem upućuje na rješavanje diskriminirajućeg položaja Roma jugoistočne Europe. Zemlje potpisnice ovog dokumenta obavezale su se da će poduzeti sve potrebne mjere da se poboljša status romske populacije u pogledu saniranja siromaštva, rješavanja stambenog pitanja, reguliranja zdravstvenog

osiguranja, zapošljavanja. Pohvalan je stav autorice o tome da je osnovni razlog nastanka ovakvog dokumenta diskriminirajući položaj Roma u području zdravstvene zaštite, čemu ponajviše doprinosi siromaštvo. Dr. Gosić tretira problem Roma u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, te navodi statističke podatke o saniranim romskim pacijetima u 2006. godini do kojih je došla vlastitim istraživačkim aktivnostima. Prvi vid diskriminacije dolazi od strane ljekara i medicinskog osoblja, koji se vidi na primjerima prisilne sterilizacije Romkinja (u Čehoslovačkoj), neodazivanju na poziv hitne pomoći (Bugarska, Srbija, Mađarska) te odbijanja pružanja medicinskih usluga ili verbalnim zlostavljanjem pacijenata. Kroz čitanje tabelarnih prikaza koji slijede u nastavku teksta možemo saznati da se u Bosni i Hercegovini najviše radi na poboljšanju položaja Roma u pogledu zdravstvene zaštite. Primjer rasne diskriminacije samo je još jedan od argumenata u prilog činjenici da je bioetička edukacija nužna kod zdravstvenog osoblja, što zaključuje autorica na kraju ovog poglavlja.

Deveto poglavlje knjige jeste *Integrativna bioetika u bioetičkoj edukaciji*, koje je ujedno i posljednje poglavlje knjige. Autorica prvotno iznosi povijesne podatke vezane za nastavu i strukturu predmeta Bioetika na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, od uvođenja Bioetike školske 1991. do 2011. godine, koji je ujedno i prvi fakultet na kojem se odvijala nastava iz Bioetike, Medicinske etike

unutar modula na Medicinskom fakultetu u Rijeci. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Osijeku postoje moduli pod naslovom Bioetika, a dati predmet u korelaciji je s predmetom Etika. Dok se na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu nastava izvodi na katedri Moralne teologije, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Osijeku postoje moduli pod naslovom Bioetika, a dati predmet u korelaciji je s predmetom Etika; na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu nastava se izvodi na katedri Moralne teologije. Pri tome, u ovom poglavlju obrađene su znanstvene perspektive, gdje u multidisciplinarnosti i pluriperspektivizmu uključuje medicinske, sociološke, teološke, filozofske, pravne i pedagoške perspektive u nastavnim procesima nastavnog sadržaja Bioetike na Medicinskom fakultetu u Rijeci i Zagrebu, dok se po uključenosti ovih dimenzija u nastavi također ističe i Filozofski fakultet u Zagrebu i Osijeku.

Knjigu je objavila izdavačka kuća Pergamena iz Zagreba 2011. godine,

a sastoji se od 228 stranica teksta i 284 podnožne napomene. Knjiga je izdata u posebnoj ediciji koja nosi znakovit naslov – Bioetika. Također, u ovoj ediciji izišla su i djela najznačajnijih bioetičara poput djela *Etika i bioetika* profesora Ante Čovića, ili pak djelo profesora Ivana Cifrića: *Bioetička ekumena*.

Djelo *Bioetičke perspektive* nesumnjivo može služiti studentima humanističkih znanosti, osobito studentima Fakulteta islamskih nauka, Katoličkog bogoslovnog fakulteta, Pravoslavnog bogoslovnog fakulteta, Filozofskog fakulteta, ali također veoma može poslužiti diplomcima i postdiplomcima medicinskih fakulteta na našim područjima. Knjigom se mogu praktično koristiti teolozi, imami, svećenici, filozofi, liječnici, jer se unutar nje mogu pronaći bogato iskustvo i veoma korisni savjeti. Stoga je toplo preporučujemo našem čitateljstvu ■

Šejla Mujić i Orhan Jašić